

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Katarzyny Lemek

pt. *Katechizacja w (Archi)diecezji Szczecińskiej w czter-
dziestoleciu jej istnienia. Studium historyczno-
teologiczne,*

napisanej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Szczecińskie-
go pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Andrzeja Offmańskiego,
przy udziale promotora pomocniczego ks. dra Krzysztofa Kantow-
skiego, Szczecin 2016, ss. 280.

W *Dyrektorium ogólnym o katechizacji* czytamy, że organizacja duszpa-
sterstwa katechetycznego ma za punkt odniesienia biskupa i diecezję (DOK
265). Z kolei w polskim *Dyrektorium katechetycznym* zapisano, iż postuga
katechetyczna winna być planowana na szczeblu diecezjalnym, zaś sam diece-
zjalny plan katechetyczny ma odnosić się do programu duszpasterskiego
i obejmować dopuszczone do użytku szkolnego i parafialnego programy
nauczania religii w szkołach i przedszkolach, a także zintegrowane z nimi pro-
gramy duszpasterstwa katechetycznego (...), dopuszczone do użytku szkolnego
podręczniki do nauki religii na wszystkich poziomach nauczania, plan kształce-
nia i formacji stałej katechetów wszystkich kategorii (PDK 135). Okazuje się
zatem, że na Kościele partykularnym spoczywa wielka odpowiedzial-
ność za kształt katechezy. Stąd ukazanie jej organizacji z pozycji kon-
kretnej diecezji, a także podjęcie refleksji nad realizacją zasad kateche-
tycznych, zarówno przyjętych w Kościele powszechnym, jak przez kra-
jową konferencję biskupów, dość dobrze opisuje, w jaki sposób Kościół
wypełnia dzieło katechizacji. Dlatego też ze wszech miar właściwe jest
podejmowanie tematu organizacji katechezy w diecezji. Temat wybrany
przez mgr Katarzynę Lemek jest zatem uzasadniony, jego opracowanie
było potrzebne nie tylko dla Kościoła partykularnego na Pomorzu Za-

chodnim, ale i dla pokazania relacji, jakie Kościół ten łączy z całością Kościoła powszechnego oraz Kościoła w Polsce.

Problem i struktura rozprawy doktorskiej

Główny problem pracy mgr Katarzyny Lemek został sformułowany jako próba odpowiedzi na pytania: *Czy w (archi)diecezji szczecińsko-kamieńskiej były realizowane założenia odnowy katechetycznej w omawianym okresie oraz jak katechezy na przestrzeni 40 lat dostosowywała metody, formy jej realizacji do warunków i miejsc (...) oraz do możliwości odbiorców, do których katecheza była kierowana?* (s. 14).

Praca składa się z pięciu rozdziałów. W rozdziale I Autorka omawia uwarunkowania społeczno-kulturowe w (Archi)Diecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, prezentując historię Kościoła na Pomorzu Zachodnim do roku 1945, rozwój Ziem Zachodnich w granicach Polski, trudne lata komunistyczne i posługę pasterzy w tym czasie, wreszcie powstanie Diecezji w roku 1972. W rozdziale II Autorka przedstawia nauczanie religii w szkole w latach 1945-1961 oraz katechezę parafialną w latach 1961-1990. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na nie do końca adekwatny tytuł rozdziału: *Katecheza parafialna do czasów transformacji w 1989 r.* Rozdział III to prezentacja organizacji nauczania religii w szkole. Rozdział IV Autorka poświęca nauczaniu poszczególnych biskupów (Jerzego Stroby, Kazimierza Majdańskiego, Zygmunta Kamińskiego i Andrzeja Dziegi) i kończy go ukazaniem problemów katechetycznych w tekstach roboczych synodów: diecezjalnego i metropolitalnego. Rozdział V dysertacji poświęcony został formacji pracowników katechezy, zarówno podstawowej, jak i permanentnej, ze szczegółowym uwypukleniem działalności Wydziału Wychowania Katolickiego w Szczecinie.

Zaprezentowana struktura jest zasadniczo słuszna, z całą pewnością służy rozwiązaniu postawionego problemu pracy, choć realizacja tego zadania może budzić pewne uwagi krytyczne, o czym napiszę w dalszej części niniejszej recenzji.

Źródłami pracy są katechetyczne dokumenty Kościoła powszechnego i polskiego, opracowania polskich katechetyków z zakresu katechetyki fundamentalnej i formacji katechezy, wreszcie, co naturalne i szczególnie cenne, archiwalia Kurii (Archi)Diecezji Szczecińsko-Kamieńskiej.

Metody, jakimi Autorka dysertacji zamierzyła rozwiązywać postawiony problem badawczy, można określić jako metodę analizy wytycznych i sprawozdań kurialnych oraz metodę syntetycznego, w miarę

możliwości, przedstawienia ogólnych zagadnień katechetycznych i historycznych.

Bibliografia pracy doktorskiej mgr Katarzyny Lemek ma 35 stron i obejmuje dokumenty kościelne, państwowe, materiały archiwalne, sprawozdania, literaturę przedmiotu oraz literaturę pomocniczą. Część I bibliografii, najbardziej okazała, podzielona została na kilka sekcji: dokumenty II Soboru Watykańskiego, nauczanie papieskie, dokumenty Stolicy Apostolskiej, dokumenty Kościoła w Polsce (ułożone nie bardzo wiadomo według jakiego klucza, ani chronologicznego, ani alfabetycznego), dokumenty diecezjalne.

Ocena merytoryczna rozprawy

W ukazywaniu wartości dysertacji należy zwrócić uwagę na to, czy został rozwiązany podstawowy problem pracy, w jaki sposób się to dokonało oraz na ile wnioski, do jakich się dochodzi, są uzasadnione tokiem rozumowania zawartym w pracy.

W stopniu zadawalającym Autorka wykonała postawione zadanie, a niektóre fragmenty dysertacji posiadają niemałą wartość poznawczą, a także, co ważne przy tego rodzaju pracach, porządkującą i syntetyzującą stan archiwaliów. Warte podkreślenia jest oryginalne ujęcie tematu. Autorka bowiem odeszła od standardowego w tego rodzaju pracach referowania najpierw źródeł w postaci pewnej teorii katechetycznej, następnie zarządzeń kościelnych, wreszcie przedstawienia realizacji założeń teoretycznych i dyscyplinarnych. Wybrała inną drogę, ujmując poszczególne kwestie problemowo, starając się dokonać syntezy założeń, zarządzeń i realizacji. To ciekawe ujęcie koresponduje z założeniem pracy, by pokazać nie tylko, jak prezentuje się działalność katechetyczna (Archi)Diecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, ale by ukazać, jak ten Kościół partykularny odpowiedział na wezwanie do odnowy katechetycznej. Co prawda, sam bym to zaplanował inaczej, gdybym się podjął pisanie takiej monografii, jednak ta nowość i świeżość ujęcia jest wyraźnym atutem recenzowanej pracy.

Bez wątplenia mgr Katarzyna Lemek wykazała się wielką pracowitością, ale też obeznaniem w złożonym materiale, zarówno dotyczącym teorii katechezy, jak i praktyki. Widać ponadto, że Autorka *czuje* szkołę, że problemy oświaty, uczniów, nauczycieli, są jej bliskie.

Mocną stroną recenzowanej dysertacji doktorskiej są wnioski, wyciągane spokojnie i realistycznie, ze zrozumieniem, czym jest szkoła, jakie jest znaczenie i jaka jest wartość szkolnych lekcji religii. Nie ma w tej

pracy modnego dziś w niektórych publikacjach przeciwstawiania nowej ewangelizacji nauczaniu religii w szkole. Więcej, Autorka ma wyraźną świadomość, że ta część działalności katechetycznej Kościoła, jest nieodzowna i cenna. Opowiada się za czymś, co jest konieczne, a bywa zapoznawane w niektórych działaniach, także kościelnych: opowiada się za pracą organiczną, zauważa blaski i cienie religii w szkole widzi ją jako dużą szansę ewangelizacyjną. Z tonu pracy wyczuwa się dumę z osiągnięć, prawdziwie pionierskich, Kościoła na Pomorzu Zachodnim. Bo przecież bardziej aniżeli spektakularne akcje wzrastaniu Ewangelii służy wytrwała, codzienna praca, która jest udziałem tylu steranych problemami katechetów, dobrych i wiernych świadków Ewangelii.

Jednocześnie Autorka nie proponuje bynajmniej konserwowania dotychczasowych form. Odważnie pisze o problemach, niedostatkach, zmieniającym się świecie. Praca jest wyrazem stanięcia po stronie koncepcji *nawrócenia pastoralnego*, ale w tym duchu, w jakim przedstawione jest ono w dokumencie z Aparecidy i adhortacji papieża Franciszka *Evangelii gaudium*: trzeba zmieniać myślenie, trzeba dokonywać odnowy, porzucać bezpieczne i utarte ścieżki, ale bez burzenia tego, co było dobre. Jakie to bliskie jednocześnie wskazaniom, jakie zawarł w końcowej części adhortacji *Catechesi tradendae* św. Jan Paweł II, gdy pisał o stałym i organicznym rozwoju katechezy. Jak bliskie jest to lansowanej przez papieża Benedykta XVI formule hermeneutyki ciągłości, będącej przeciwieństwem hermeneutyki zerwania.

Konstrukcja rozdziału I jest uzasadniona, jednakże realizacja, przynajmniej w niektórych podrozdziałach, budzi pewne zastrzeżenia. W podrozdziale 1.1. można zauważyć zaburzenie harmonii. Autorka omawia dość szczegółowo początki Kościoła na Pomorzu Zachodnim, by lata od roku 1188 do XVI wieku pominąć. Następnie podejmuje problem reformacji i bardzo szybko dochodzi do roku 1945. Późniejsze lata, do roku 1972, są już omówiono szczegółowo, co jest akurat jak najbardziej uzasadnione.

W rozdziale II zostały omówione wysiłki Kościoła na rzecz organizacji struktur duszpasterskich i katechetycznych. Tematyka ta odnosi się do tego samego okresu, o którym mowa była w poprzednim rozdziale, w podrozdziałach 1.2-1.4. W rozdziale tym podkreśliłbym jako cenne przedstawienie *biernego oporu* czynników oświatowych przy pomocy w organizacji katechezy po latach I Solidarności, mimo otwarcia prawnej możliwości udzielenia takiej pomocy (s. 98n), a także wskazanie zjawiska *wędrownych pomieszczeń katechetycznych* (s. 80). Miałbym prośbę, by

Autorka o tym ostatnim zjawisku powiedziała więcej w trakcie obrony doktoratu.

Rozdział III ukazuje nauczanie religii w systemie szkolnym w latach 1990-2012. Szkoda, że w tym miejscu, poza ogólnym teoretycznym paragrafem 3.3.2. nie znalazło się bardziej szczegółowe przedstawienie zagadnienia duszpasterstwa katechetycznego w parafii. Pewne zastrzeżenia budzi też ukazanie w rozdziale IV synodów: diecezjalnego i metropolitalnego. Autorka, cytując materiały robocze, przedstawia je, jakby były ostatecznymi statutami.

W pracy znajdują się 4 tabele, zestawiające pomieszczenia katechetyczne w latach 1973-1990, liczbę osób objętych katechizacją w latach 1973-1990, nauczaniem religii w latach 1991-2007 (tak należałoby to zatytułować), wreszcie liczbę katechetów w latach 1973-2011. Te zestawienia są bardzo cenne, choć czuje się pewien niedosyt w ich omówieniu, stąd w trakcie obrony doktoratu chciałbym usłyszeć odpowiedź na pytania, spowodowane pewną dysproporcją pomiędzy dużą ilością danych a ascetycznie formułowanymi wnioskami, jakie z tych danych mogłyby wynikać:

- W tabeli nr 2 (s. 87) wyraźnie zaznacza się spadek liczby katechizowanych, szczególnie w latach 1978-1990. Co było tego przyczyną? Jakie znalazło to odbicie w stosowaniu środków zaradczych przez Kościół?
- W tabeli nr 3 (s. 147) ukazany jest spadek liczby katechizowanych przedszkolaków od 97,2% do 89%. Jaka była przyczyna tego zjawiska, skoro od roku 1998, czyli od prawnego zagwarantowania zajęć z religii w przedszkolach na mocy Konkordatu, liczba ta powinna raczej wzrosnąć?
- Tabela nr 4 (s. 240) wyraźnie pokazuje, że liczba katechetów wzrastała od roku 1973 do 2001, by zacząć poważnie spadać, o czym świadczą dane z roku 2011. Jak można wytłumaczyć ten proces?

Ocena formalna rozprawy

W dysertacji mgr Katarzyny Lemek jest niewielka liczba braków i uchybień natury formalnej. Należy jednak najpierw podkreślić, że praca jest napisana poprawnym językiem, błędy językowe właściwie się nie zdarzają się. Przypisy zostały sporządzone wedle konsekwentnie stosowanych zasad. Pewien problem stanowi brak umieszczenia w zestawieniu skrótów dokumentów soborowych.

Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną doktoranta w danej dyscyplinie naukowej, a także jego umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Podsumowując niniejszą recenzję, stwierdzam, że praca doktorska mgr Katarzyny Lemek spełnia wymogi opisane w *Ustawie z 14 III 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki*. Dlatego wnioskuję do Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

ks. prof. dr hab. Piotr Tomasiak